

1 **Bilimsel Yanıltmalar, Yayın Etiği İhlalleri, Yazarlık Hakkı, Editöryal Etik**

YRD.DOÇ.DR. ÖNDER İLGİLİ

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ, TIP FAKÜLTESİ, TIP TARİHİ VE ETİK ANABİLİM DALI

2 **Ders İzleği**

- ❖ Evrendeki yerimizi belirleyelim, PhD
- ❖ Bilimsel bilgi
- ❖ Bilimsel dergi ve hakemliğin doğuşu
- ❖ Ülkemizde tıp alanında bilimsel yayıncılık
- ❖ Bilimin temel ilkeleri
- ❖ Dürüstlüğe aykırı modeller
  - Şarlatanlık
  - Sahtekarlık
- ❖ Yayın etiği
  - Sahtecilik (fabrikasyon, fabrication)
  - Çarpıtma (falsification)
- ❖

3 **Ders İzleği**

- ❖ Teşekkürler
- ❖ Kaynak gösterme
- ❖ Yayın etiğinde ana aktörler
  - Yazarlar
  - Editörler
  - Araştırma kurumları
  - Hakemler
  - Araştırma kurumları
- ❖
- ❖

4

5 **Bilimsel bilgi**

- ❖ Bilimsel bilgi:
  - Sistemik birikiminden oluşan,
  - Tutarlı, Evrensel olma iddiası taşıyan bir bilgidir.
- ❖ Yayın: Araştırmalar sonucunda elde edilen ve bilimsel bilgiye eklenmesi düşünülen her bilgi kırıntısını bilim dünyasına sunmak, duyurmaktır.
- ❖ Bilimsel Yayında Amaç: Elde edilen bilgi kırıntısını olabildiğince eleştiri ve sorgulamaya açmaktır. Bu sayede bilgi kırıntısının gözden geçirilmesi sağlanmış, bilimsel bilginin tutarlılık iddiası korunmuş olur.

6 **Bilimsel dergi ve hakemliğin doğuşu**

- ❖ 17. yy da pekçok bilim adamı bulgularını saklamakta böylece diğerlerinin bulguları sahiplenmesini,

bulgular üzerinde hak iddia etmesini önlemeye çalışmaktaydı...

- ❖ Yeni keşiflerin, yazarların ve keşfeden bilim adamlarının kazanımları korunarak diğer bilim adamlarına duyurulabilmesi sorunu, Londra'da Kraliyet Cemiyeti'nden (Royal Society) Henry Oldenburg (1619-1677) tarafından çalışılmıştır.
- ❖ Çözüm keşiflerin cemiyet tarafından hızlı yayımlaması ve yazarın önceliğine yönelik olası sorgulamalarda cemiyetin resmi desteğini garanti etmesi biçiminde önerilmiştir.
- ❖ Oldenburg sunulan yazıların uzmanlara gönderilerek kalitelerinin değerlendirilmesi uygulamasına da öncülük etmiştir.
- ❖
- ❖

7 Ülkemizde tıp alanında bilimsel yayıncılık

- ❖ TTB Etik Kurulu'nun 2000 yılında tıp dergi editörlerine yönelik bir çalışmaya göre:
  - Dergilerin sadece 1/3'ü yayın hayatına 1980 öncesinde başlamıştır. Dergilerin nisbeten yeni kurulduğu ve bunun üniversite akademik yükseltmeleri için yayın şartı getirilmesinin bir sonucu olduğu düşünülebilir.
  - Dergilerin büyük çoğunluğunun ilaç endüstrisi tarafından reklam gelirleri ile desteklendiği,
  - Dergi editörlerinden %63'ü araştırmacı/yazarlardan araştırmaları ile ilgili etik kurul onaylarını da istediği,
  - Editöryal sorumluluğun sınırlarının belirsizliği,
  - Hakemlik sürecinde değerlendirme ölçütlerinde netliğin bulunmaması,
  - Yayın kurulu görev ve yetkileri ile ilgili de belirsizlik bulunduğu dikkat çekmektedir.
- ❖

8 Bilimin temel ilkeleri

- ❖ Dürüstlük
  - ❖ Şeffaflık (Açıklık)
  - ❖ Evrensellik
  - ❖ Adalet
  - ❖ Erişilebilirlik¹
- ¹Ruacan Şevket. Ethics in Scientific Research. Presentation in RHMS 2012 Koç University, İstanbul.
- ❖

9 Dürüstlük

- ❖ Dürüstlüğe aykırı modeller:
  - Şarlatanlık
  - Sahtekarlık
- ❖

10 Şarlatanlık

- ❖ Yerleşik bilimsel yöntemlerin hiçe sayılarak ve sistemli bir araştırma çabası gösterilmeksizin saf ve bilgisiz insanların yanıltılmasıdır.
- ❖ Şarlatanların genel özellikleri:
  - Kendilerini birer deha olarak görmeleri
  - Bilgi düzeylerinin düşük olması
  - Genellikle tek başlarına çalışmaları
  - Bilim gruplarının yeni ve çığır açıcı düşüncelere karşı önyargılı olduklarını savunmaları
  - Megalomani belirtileri göstermeleri

- Bir icat söz konusu olduğunda tam bir gizlilik sergilemeleri
- Neredeyse saplantı halini alan sadece bir tek konuyu işlemeleri

11 **Şarlatanlık**

❖ Bu gibi kimselerin teşhir edilmeleri yolu ile, halkın bilime duyduğu güvenin korunmasına çaba gösterilmesi önerilmektedir.

❖ Dr. Hüseyin Ziya Özel, Nerium Oleander ekstresi olayı örnek olarak gösterilmektedir.¹

¹ Nokta Dergisi, 1988 Şubat 28, Vol 6(8).

12 **Sahtekarlık**

❖ Bilimsel yöntemlere ve etik kurallara uyuyormuş gibi görünüp öteki bilim çalışanlarının aldatılmasıdır.

❖ Sahte bilim üretimi ve bilim politikalarını belirleme gücünü elinde tutma açısından Eski Sovyetlerden Lisenko örneği gösterilmektedir.

13 **John Darsee vakası**

❖ Emory ve Harvard Üniversitesi'nde kardiyolog.²

❖ Amerika'nın en umut vaadeden genç bilim adamlarından birisi.²

❖ New England J Medicine dergisinde yayınları bulunmakta.²

❖ Sahtecilik (fabrication) yaptığı saptanıyor. 1966-1970 arası Darsee henüz lisans döneminde iken Notre Dame Üniversitesinde hatalı veriler kullandığı anlaşılmış, derinleştirilen araştırma sonrası Harvard Darsee'ye ait 9 makale, 21 özeti geri çekmiştir. (1983)¹

❖ Darsee'nin Emory Üniversitesin'de yapmış olduğu 8 makale, 32 özet daha inceleme sonrası geri çekilmiştir.¹

❖ The New England Journal of Medicine'da "Bu gibi isabetsiz ve hatalı şeylerin dergide yayımlanmış olamasından derin üzüntü duymaktayım, editörler kurulundan ve okuyuculardan özür dilerim", "yapmış olabileceğim herşey için af diliyorum" biçiminde bir özür yazısı yayımlanmıştır.¹

❖ Harvard Üniversitesi'nden atılmıştır.²

❖ ¹ https://en.wikipedia.org/wiki/John_Darsee, Erişim tarihi: 13/12/2015

❖ ² Ruacan Şevket. Ethics in Scientific Research. Presentation in RHMS 2012 Koç University, İstanbul.

14 **Vijay Soman vakası**

❖ Yale Üniversitesi 1980'de ortaya çıkartılmıştır.

❖ Veri kaybı ve hileli, düzmece veriler saptanan 12 makalenin yazarı olan bir diyabet uzmanı. Makaleler en sonunda geri çekilmiştir.

❖ Bir makale Philip Felig adlı kıdemli akademisyen ile birliktedir. Veriler Felig'e hakemlik yapması için gönderilen bir yazıdan çalınmıştır ve Soman'a ulaştırılmıştır.

❖ Felig istifa etmek zorunda kalmıştır.

❖ Sonuçta hileli ve düzmece yayınlara kıdemli akademisyenlerin isimlerini koymuş olmaları tekrarlana gelen problemlerdendir.¹

¹ Ruacan Şevket. Ethics in Scientific Research. Presentation in RHMS 2012 Koç University, İstanbul.

15 **Yayın etiği**

❖ YAYINLA YA DA YOK OL – PUBLISH OR PERISH

❖ Hakem değerlendirmesi olan bilimsel dergilerde yayın yapmak, araştırma sonuçlarının duyurulmasını da halen önemini koruyan yöntemdir.

❖Yayımlamanın önemi, buluşa ilişkin kazanım ve itibarın büyük ölçüde buluşu ilk olarak yapmış olmaktan çok, ilk kez yayımlamaya bağlı olmasından gelmektedir.

16 **Yayın etiği**

❖Araştırma Aşamasında:

- Sahtecilik (Fabrikasyon),
- Çarpıtma (Falsification)

❖Yayın Aşamasında:

- İntihal (Yağmacılık, Plagiarism)
- Dilimleme (Salamization),
- Haksız İmza (Hediye Yazarlık, Gift Authorship),
- Hayalet Yazarlık (Ghost Authorship),
- Bir Yayının Birden Fazla Kez Yayımlanması (Duplikasyon)

17

18 **Sahtecilik (fabrikasyon, fabrication)**

❖Kişi veya kişilerin araştırma yapmadan, masada veya bilgisayarda hayali veriler üretmek makale hazırlamaları ve bunu yapılmış bir araştırma gibi yayımlamaya çalışmaları veya yayımlamalarıdır.²

❖Araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, sunulan veya yayınlanan eseri gerçek olmayan verilere dayandırarak düzenlemek veya değiştirmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak, yapılmamış bir araştırmayı yapılmış gibi göstermek . Yeni veri ilavesi söz konusudur. Fabrikasyon olarak da bilinmektedir.¹

¹Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi [Internet]. Available from: http://www.ege.edu.tr/gd/eu_bilimselrastirmayonergesi.pdf

² Atasoy, Nurhan, Melih Boydak, A.Hasan Çırpan, Abuzer Kendigelen, E.İbrahim Meriç, T.Ayşegül Sarıkaya, Ayhan Ulubelen, Hasan Yazıcı, and Nuran Yıldırım, eds. Bilim Etiği. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları. Accessed October 9, 2013. <http://www2.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2013/06/iubilimetigi210613.pdf>.

19 **Çarpıtma (falsification)**

❖Araştırma kayıtları ve elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek, araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak, ilgili teori veya varsayımlara uydurmak için veriler ve/veya sonuçlarla oynamak, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek.¹

¹Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi [Internet]. Available from: http://www.ege.edu.tr/gd/eu_bilimselrastirmayonergesi.pdf

20 **İntihal (yağmacılık, plagiarism)**

❖Bilimsel yayınlarda bir kişiyi onurlandırmanın farklı yolları vardır: Bir kişi yazarlardan biri olarak gösterilebilir, makalede bir kişinin eserinden bölümler aktarılabilir, kişinin eseri tartışılabilir veya teşekkür bölümünde kişinin adına yer verilebilir. Onur payı vermemenin en kötü biçimi intihaldir.(Resnik 2004) 150

➤Atıfta bulunmak tek başına sorunu ortadan kaldırmıyor.

- ❖Birçok öğretim üyesi kaynak gösterdiği sürece istediği oranda alıntı yapabileceğini savlamaktadır. Kaynak göstermeyi yeterli görmektedir oysa bu asla doğru değildir. (İnci 2000)97
- ❖İntihal, tamamen ya da kısmen çalınan esere sırf kaynakçada yer verilmiş olmakla ortadan kalkmaz. (Irzık et al. 2008)42

21 İntihal (yağmacılık, plagiarism)

- ❖İntihal: Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, şekillerini veya eserlerini sahiplerine bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseriymiş gibi sunmak.¹(Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi 2013)
- ❖Aşırma: Başkalarının fikirlerini, yöntemlerini, verilerini, yazılarını ve şekillerini sahiplerine usulüne uygun atıf yapmadan veya gerektiğinde sahiplerinden izin almadan kendisine aitmiş gibi kullanmak.(TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği 2013)
- ❖Herhangi bir orjinal yaratı intihale uğrayabilir. Odağımız daha çok metinler olsa da fikirlerin, görsellerin, şarkıların, koreograflerin, verilerin vb. intihale uğrayabileceğinin farkında olmak gerekmektedir. (Wagner 2013)
- ❖Metin eşleştiren yazılımlar sadece aynı dilde tıpatıp kopyalanan kısımları saptayabilir. Atıf yapılmayan bir eserin çeviri sonrası tekrar yayımlanması da intihal kapsamına girmektedir. Bu aşırı ölçülere varılmadığı takdirde saptanması ve ispatlanması daha zor olan bir durumdur.²

¹ Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi [Internet]. Available from: http://www.ege.edu.tr/gd/eu_bilimselrastirmayonergesi.pdf

² Wagner E. How should editors respond to plagiarism? COPE Discussion Document [Internet]. [cited 2013 Nov 21]. Available from: <http://publicationethics.org/files/Discussion%20document.pdf>

22 İntihal (yağmacılık, plagiarism)

- ❖İntihal başkasına ait fikir, buluş, gözlem, bulgu, sözel, görsel ya da teknik malzemenin çalınması, "araştırma ürünlerinin bir bölümünün ya da tümünün, ya da bir bölümünün" bile bile "kopyalanması veya tercüme edilmesi ve yazarın kendi ürünüymüş gibi gösterilmesi" demektir.(Irzık et al. 2008)42
- ❖Bilgi hırsızlığı - aşırma - intihal (plagiarism) :İntihal ya da aşırma, bilerek, bir başkasının fikrini, verdiği bilgiyi, verileri, bulguları, isim vermeden kullanarak kendine mal etmek demektir ve çok ciddi bir akademik suçtur. Bir başkasının fikrini kendisine aitmiş gibi gösterme kastı ve niyeti vardır(Ulman 2006)

23 İntihal (yağmacılık, plagiarism)

- ❖Başkasına ait bir fikrin, buluşun, araştırma bulgularının ve ürünlerinin bir bölümü ya da tümünü, kitapların tümünü ya da bir bölümünü kaynak göstermeden istemli olarak kopyalamak veya tercüme edip yazarın kendi eseri, üretimi gibi gösterilmesine denir.(İnci 2000)
  - Kasıtsız intihal, ister bilgisizlikten ister dikkatsizlikten olsun, hilekarlık ya da hırsızlık olarak değil de, bir hata olarak görülebilir. Çünkü okuyucuları kandırmak ya da fikri çalmak niyetiyle yapılmamıştır. Kasıtsız olarak intihale başvurmuş bilim adamları, hatalarını düzeltmek için doğru adımlar atmalı ve bilim öğretmenleri öğrencilerine alıntı yaptıkları kaynakları nasıl belirteceklerini öğretmelidirler.(Resnik 2004)151
  - İnci'nin intihal sınıflamasında "Çok ince yağmalama" kategorisinin ikinci fıkrası "İstem dışı yağmalama" (kaynağı unutup, kendisinin bir fikriymiş gibi anımsayarak kullanma, bilinçaltı yanılısama)

24 □ Korsanlık (plajerizm)

❖ Korsanlık (plajerizm) : Daha önce yayınlanmış bir yayının tümünü veya bir kısmını kaynak göstermeden alarak kendi yayını gibi yeniden yayınlamak olan bu yanılma biçimi en ciddi bilimsel etik saptırmalarından birisini oluşturmaktadır. Geçmişte kaynaklara ulaşılabilmenin zor olduğu dönemlerde daha yaygın olan bu uygulama elektronik araçlarla hemen her dilde yayınlara kolayca erişilebilen günümüzde azalmaktadır. Genede yakın yıllarda günlük gazetelerimize de yansıyan bir örnekte, tanınmış bir uluslararası dergide yayınlanan bir derleme makalenin kaynak gösterilmeden hemen aynen Türkçe bir dergiye aktarıldığı gözlenmiştir. Doğal olarak bu korsanlık örneği birçok okuyucu tarafından kolayca yakalanmış ve sorumlular hakkında soruşturmalar açılmıştır.(Ruacan 2013)

❖ Başkasına ait yapıtı (yazılı, basılı ve elektronik ortamdaki yapıtı) ve sanatsal uygulamaları olduğu gibi alarak kendi adıyla sunmak. (İnci 2000)97 İntihal sınıflamasında bir alt başlık olarak ele alınmıştır!

❖ Bilimsel Korsanlık (Piracy): Başka araştırmacıların verilerini kendi izni olmadan almak, ve çalışmanın herhangi bir bölümüne yerleştirmek. (Kansu 2002)

25 □ İntihal (yağmacılık, plagiarism)

❖ Kaba Yağmalama

➤ Korsanlık (piracy): Başkasına ait yapıtı (yazılı, basılı ve elektronik ortamdaki yapıtı) ve sanatsal uygulamaları olduğu gibi alarak kendi adıyla sunmak.

➤ Başkasına ait bir yapının bir bölümünü bilimsel yayın kurallarına uygun bir biçimde atıfta bulunmadan kendi yapıtı gibi sunmak.

➤ Aşırandan aşırarak

❖ İnce Yağmalama

➤ Başkasına ait bulguları, sanatsal uygulamaları bunların alıntı olduğunu açıkça gösterecek (yazılım tipini değiştirerek, metin içinde işaretleyerek, dipnot ya da kaynakçada belirterek) şekilde dile getirmeden sunmak.

➤ Farklı kelimeler kullanarak veya cümleler kurarak değiştirerek aşırarak, başkasına ait bilgi ve düşünceleri, uygulamaları kendi fikriymiş gibi sunmak.

❖ Çok İnce Yağmalama

➤ Kendi eserinden gönderme yapmadan alıntı yapmak (Selfplagiarism)

➤ İstem dışı yağmalamak. (kaynağı unutup, kendisinin bir fikriymiş gibi anımsayarak kullanma, (bilinçaltı yanılısama)

➤ Atıfta bulunurken eksik bilgi vermek, alıntı kaynağına ait uygun bilgi vermemek.(İnci 2000)97

26 □ İntihal (yağmacılık, plagiarism)

❖ Hexham, Irving. 2013. "The Plague of Plagiarism: Academic Plagiarism Defined." Hexham 2013. Documents. <http://people.ucalgary.ca/~hexham/content/articles/plague-of-plagiarism.html>.

❖ Yazarın dört kelimeden uzun kısımları tekrarlayan biçimde, tırnak işareti ve uygun kaynak gösterme kullanmaksızın sahiplenmesi ve sunmasıdır. (Hexham, 2013)

❖ Devam eden kendi sözcükleri ile ifade ederek alıntılama (paraphrasing), diğerlerinin görüşleriyle, tartışmaları ile önemli etkileşime girmeksizin, yeni malzeme yada görüş eklenmemesi de intihalin bir biçimini oluşturur.

27 İntihal (yağmacılık, plagiarism)

- ❖ Doğrudan İntihal (Straight Plagiarism): Sadece büyük harfler, cümle yapısı değiştirilmiş, gereksiz kelimeler eklenmiş ya da çıkarılmıştır. Bu sayede orjinal bir çalışma görüntüsü yaratılmak istenmiştir. Tırnak işareti kullanılmamış ve orjinal yazara atıf yapılmamıştır.
- ❖ Orjinal yazara işaret eden ancak atıf ve tırnak kullanılmayan intihal: Orjinal yazara dair metin içerisinde bir ifade geçmesine rağmen atıf yapılmamış, tırnak işareti kullanılmamış ve orjinal metin minor değişikliklerle alınmıştır. Genellikle durumu kamufle etmek amacı ile metin içinde orjinal yazara dair yerleştirilen ifade abartılı metiyelerle süslenir.
- ❖ Dipnot kullanarak basit intihal: Atıf yapılmasına karşın tırnak işaretleri kullanılmamıştır. Çalışma orjinalinden farklı görünmesi amacıyla minor değişikliklerle kullanılmıştır.

28 İntihal (yağmacılık, plagiarism)

- ❖ Dipnot kullanarak karmaşık intihal: Çeşitli değişiklikler ve kendi sözcükleri ile ifade etmeler, bir sayfadan daha çok yerden alınarak birleştirilmiştir. Atıf yapılmıştır. Ancak birleştirilen yerler yine tırnak işareti olmaksızın kullanılmıştır. Bir diğer yöntem de intihalin daha az farkedilir olması için kasti olarak içeriği değil, görünümü değiştirmek, cümleleri değiştirmektir.
- ❖ Asılı tırnak işaretleri ile intihal: Burada intihal yapan kişi tırnak işareti ile alıntılanmaya başlar ancak alıntılama tırnak kapandıktan sonraki kısımda da devam eder. Atıf yapılmıştır.

29 İntihal (yağmacılık, plagiarism)

- ❖ Bir çeşit intihal olarak kendi sözcükleri ile ifade etme:
  - Orjinal kaynağa atıf yapmaksızın kendi sözcükleri ile ifade tekniğini kullanma,
  - Geniş çaplı veya sürekli kendi sözcükleri ile ifade etme tekniğini atıf yaparak kullanma ancak yeni birşey eklememek, metinlerle ciddi etkileşime girmemek, önemli yeni bilgi eklememek.
- ❖ Kendi sözcükleri ile ifade etme tekniği:
  - Yazarın metnini domine etmemeli baskın yönü olmamalıdır.
  - Kendi sözcükleri ile ifade yazarın diğer kişilerin görüşleri ile eleştirel etkileşime girdiğinde kullanılmalıdır.
  - Orjinal metnin tartışmaları farklı kelimelerle yeniden yazıldığında kullanılmalıdır. (yoğunlaştırma biçiminde)

30 İntihal (yağmacılık, plagiarism)

- ❖ Bir akademik makale, kitap bölümü veya kitap orjinal bir eser olma iddiasında ise giriş ve kapanış sayfalarını izleyen kısımlar ağırlıklı olarak kendi sözcükleri ile ifade tekniği uygulanmış paragraflar ise bu eserde intihal vardır. Başkalarının görüşlerini toplayıp demet yapmak ve bunları kendi araştırması gibi aktarmak akademisyenlik değildir.
- ❖ Akademisyenlikte orjinallik orjinal düşünce ve diğerlerinin düşüncelerine eleştirel yansıtmayı gerektirir. Yazar önemli eklemeler yaptıysa, orjinal görüşler kattıysa kendi sözcükleri ile ifade etmek kabul edilebilir.

31 **Kendinden intihal, geri dönüşüm sahtekarlığı (self plagiarism, recycling fraud)**

- ❖ İntihal bir yazarın daha önce yayınlanmış kendi eserinden kısmen ya da tamamen kopya çekerek başka yerde yayınlaması biçiminde de ortaya çıkabilir. Buna yenilenen yayın (kendi-kendinden aşırma) denir. (Irzık et al. 2008)43
- ❖ Yazarın okuyucuyu, kitap müşterisini orjinal bir eser olma iddiası ile kandırmayı içermesi ve bir çeşit aşırma teşkil ettiği için intihal kapsamında değerlendirilmektedir. Okuyucuyu kandırma hedeflenmektedir.
- ❖ Burada yazarların çalıştıkları konuda çalışmalarını geliştirme ve genişletme amacı ile yaptıklarının ayırıldılması önemlidir. Gri alanlar mevcuttur.
- ❖
- ❖

32 **İntihal (yağmacılık, plagiarism)**

- ❖ İntihalin (Plagiarism) değerlendirilmesinde göz önüne alınabilecek faktörler:
  - Kapsam (derce, büyüklük)
  - Kopya edilen materyalin orjinalliği
  - Kopya edilen bölümün pozisyonu, metinde yerleşimi
  - Referans gösterilmesi, atıf yapılmış olması
  - Niyet
  - Olaya adı karışan yazarın kıdem durumu
  - Dil ¹

¹Wagner E. How should editors respond to plagiarism? COPE Discussion Document [Internet]. [cited 2013 Nov 21]. Available from: <http://publicationethics.org/files/Discussion%20document.pdf>

33 **İntihal (yağmacılık, plagiarism)**

- ❖ Makale bölümlerine göre intihal bulgularının değerlendirilme hassasiyetinde farklılıktan söz edilmektedir. Daha açık söylemek gerekirse özellikle sonuçlar bölümüne yoğunlaştığı ve tartışmada da intihale sıfır tolerans gösterildiği ifade edilmektedir. Materyal metot veya hatalı olarak yararlanılan bir kaynağa atıf yapılmadığının saptanması durumunda yazarlara yazılarını gözen geçirme ve tekrar düzeltme olanağının tanındığından söz edilmektedir. (Baždarić 2012)
- ❖ Wagner de materyal metot bölümünün metin benzerliği açısından yazıların diğer bölümlerinden daha toleranslı değerlendirilmesi önerisini getirmiştir. (Wagner 2013)
- ❖

34 **İntihal (yağmacılık, plagiarism)**

- ❖ Eğer alıntılar birkaç cümle ya da kısa bir paragrafı geçiyorsa, bunların alıntı işaretleri içinde bile kullanılabilmesi için orjinal kitap ya da makalenin yayıncısından (ve telif hakkı anlaşmasına göre gerekiyorsa yazarlardan) yazılı izin almak gerekir.(Irzık et al. 2008)42
- ❖ Ders kitaplarında veya benzeri eğitsel malzemede ya da popüler kitaplarda "herkesin bildiği konular" ya da "anonim bilgi"ye kaynak gösterme gereği olmaması, bu tür kitaplarda aşırma olamayacağı anlamına gelmez. ... Uzun pasajlar aynen alınmış (ya da çevrilmiş) ise, konunun "anonim bilgi" olması bu eylemin intihal olmadığı anlamına gelmez.(Irzık et al. 2008)43
- ❖ Her türlü yayında şekiller ya da tablolar, yayınlanmış oldukları makale ya da kitaplardan yayınevini (ve yine gerekiyorsa yazarların) yazılı izni olmadan alıntılanamazlar.(Irzık et al. 2008)43
- ❖

35 **İntihalin yaygın olmasının nedenleri**

❖Eğitimin ilk yıllarından itibaren özgür düşünmeye, öğrenmeye, üretmeye değer verilmemektedir. Ezbercilik, aktarma bilgileri öğrenmeyi önceleyen bir eğitim sisteminde kişiler kendilerini araştırmak, irdelemek, çalışmak, zorlamak yerine hazır konmayı yeğlemektedir. Araştırmacılığın kaynağında bu eğitim düzeninin kesin ve ayrı bir yeri vardır.

❖Az okuyan, az yazan, yapıtların geniş kitlelere ulaşması olanakları sınırlı toplumlarda ve böyle ortamlarda intihal daha kolay olmakta, okuyucu denetimi yetersiz kalmaktadır.

❖Son yıllarda giderek yaygın "köşeyi dönme" eğilimi intihale yatkın toplumsal ortam yaratmaktadır. Köşe dönme tutkusu bilim ve sanat kurumlarına da bulaşmıştır. (İnci 2000)98

36 **İntihalın yaygın olmasının nedenleri**

❖Atama ve yükseltmelerde nitelikten ziyade, niceliğe öncelik verilmesi intihalın yaygınlaşmasına neden olmuştur.

❖Üniversitelerde ciddi bir inceleme ve denetim sistemi olmadığından, intihale yatkın kişiler için uygun ortamlar oluşmaktadır.

❖Yazar haklarını koruyan yasa ve uygulamaların yetersiz kaldığı bir ülkede intihal göreceli olarak destek görmektedir. İntihal kovuşturulmazsa, kanıtlandığında sert yaptırım uygulanmazsa, akademik yükseltmelerde bir engel olarak görülmezse, çıkar sağlama yolu yaygınlaşır.(İnci 2000)98

❖İntihalın temel nedeni olarak araştırma ahlak bütünlüğü politikaları ile ilgili farkındalık eksikliği, İngilizce yetersizliği, intihale eğilimli tutumlar, kültürel değerler gösterilebilir. (Baždarić 2012)

37 **İntihal (yağmacılık, plagiarizm)**

❖Yaptırımlar hafiften şiddetliye:

➤Yazardan ilgili bölümlerin yeniden yazımının istenmesi.

➤Yazının reddedilmesi

➤Bir düzeltme yayımlanması (Basılmış bir eser için)

➤Yazının geri çekilmesi (Basılmış bir eser için)

➤Yazarların bağlı oldukları kurumun durumdan haberdar edilmesi.¹

¹Wagner E. How should editors respond to plagiarism? COPE Discussion Document [Internet]. [cited 2013 Nov 21]. Available from: <http://publicationethics.org/files/Discussion%20document.pdf>

38 **Türkiye'den anonimleştirilmiş örnekler**

❖İntihal yaptığı saptanan bir profesör ceza almış, YÖK Genel Kurulu kararı ile akademik unvanları alınmış, üniversite eğitim mesleğinden çıkarılmıştır. Ankara idare mahkemesine yaptığı itiraz reddedilmiştir. Takip eden ilk genel seçimde X partisinden milletvekili seçilmiştir. (İnci 2000)96

❖Bir rektörün 3. sırada yazarı olduğu bir makalenin aşırma olduğu kanıtlanmış ve rektör kendi kendini soruşturmuş, sonuçta isminin bilgisi dışında yazarlar arasında gösterildiğine karar verilmiştir. Sayın rektör ikinci dönem rektörlük seçimlerine katılıp en yüksek oyu almış, 5 Ağustos 2008'de yeniden atanmıştır.(İnci 2000)96

39 **Dilimleme, bölerek yayınlama, salamizasyon (salami slicing)**

❖Bir araştırmanın sonuçlarını, o araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde, yapay bir şekilde bölerek birden fazla yayın çıkarmaktır. Oysa o araştırmayı niteliğini bozmadan tek bir makale olarak yayımlamak gerekir. Burada "sineğin kanadından yağ çıkarma" anlayışı hakimdir.(Resnik 2004)104

❖TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliğinin etiğe aykırı davranışlar başlığı altında

salamlama kavramı, "dilimleme" terimi ile karşılanmış ve "Bir araştırmamanın sonuçlarını, araştırmamanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak çok sayıda yayın yapmak veya yayımlamak için girişimde bulunmak" biçiminde tanımlanmıştır.

❖ Bir araştırmamanın sonuçlarını araştırmamanın bütünlüğünü bozacak şekilde, uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak ve birbirine atıf yapmadan çok sayıda yayın yaparak doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak. (Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi)

❖

40 □ Duplikasyon

❖ Committee on Publication Ethics (COPE), The International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE), The Council of Science Editors gibi uluslararası otoriteler arasında aynı verilerin birden fazla defa yayınlanmasının yanlış olacağı yönünde fikir birliği olduğu bildirilmektedir (Gornall 2007).

❖ Konuya ilişkin ulusal belgelerimizden TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliğinin etiğe aykırı davranışlar başlığı altında yer alan 9. maddesi ç bendinde "Tekrar Yayım: Aynı araştırma sonuçlarını birden fazla yayımlamak veya yayımlamak için girişimde bulunmak" tanımına yer verilmiştir.

❖

41 □ Duplikasyon

❖ Özgün bulguların bilim dünyasına daha yaygın olarak duyurulması amacı ile uluslararası dergilerde yabancı dilde yayımlanmış bir yayının ülkemizdeki bir dergide Türkçe olarak ya da aynı şekilde ülkemizdeki bir dergide Türkçe yayımlanmış olan değerli bir yayının uluslararası bir dergide yabancı dilde yayımlanmasında yayın etiği açısından bir sakınca olmadığı yönünde de görüşler bulunmaktadır. Bu ifadenin geçerli olabilmesi için bazı koşulların yerine getirilmiş olması gerektiği öngörülmektedir:

- Amacın bilim dünyasına daha yaygın olarak duyurma olması,
- İlk yayımlanan yayın organlarından ve editörlerden gerekli izinlerin alınmış olması.
- İkinci yayında ilk yayın ile ilgili açıklama yapılmasıdır (Atasoy et al. 2013)

42 □ Yazarlık hakkı

❖ Yazarlık hakkı, yazar sıralamasının ölçütleri çok tartışılan konular arasındadır.

❖ Bir yayında yazarlık hakkının doğabilmesi için, araştırmacının o araştırma tasarımından yayınlanma aşamasına kadar her basamakta yer almış olması beklenmektedir.

- Araştırma sorusunun belirlenmesi, kavramasallaştırılması.
- Araştırma tasarımının belirlenmesi.
- Araştırmanın yürütülmesi.
- Verilerin elde edilmesi, analiz edilmesi ve yorumlanması.
- Araştırmanın yayına dönüştürülmesi ve basıma hazır son taslağın onaylanması.²

¹COPE. Code of Conduct and Best Practice Guidelines for Journal Editors [Internet]. 2011 [cited 2013 Oct 7]. Available from: http://publicationethics.org/files/Code_of_conduct_for_journal_editors.pdf

² ICMJE. Who is an Author? [Internet] [Cited 2015 Dec 15] Available from: <http://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/defining-the-role-of-authors-and-contributors.html#two>

❖

43 □ Yazarlık hakkı

❖ Bazı bilimsel dergilerde dergiye gönderilen makalelerde yazar adları beraberinde araştırmadaki katkı, sorumlulukları ve yaptıklarını da bildirilmesi istenmektedir.

❖ Haksız imza (Hediye Yazarlık, Gift Authorship): Araştırmada sadece ufak bir katılımı olan ya da hiç katılımı olmayan kişilerin yazarlar arasında gösterilmesidir. Bu kişiler araştırmada önemli bir katkı yapmamışlar ve ICMJE yazarlık kriterlerini karşılamamaktadırlar. Bu kişiler sıklıkla bölüm başkanı gibi kıdemli akademisyenler olmaktadır. Bir başka görülme biçimi de aynı şekilde kendisini yazar olarak göstereceğini bildiği kişileri yazmak ve böylece yayın listelerini kabartmaktır.¹

¹ Albert T, Wagner E. How to Handle Authorship Disputes: A Guide for New Researchers. COPE Rep 2003. p. 32–4.

44 Yazarlık hakkı

❖ Hayalet Yazarlık (Ghost Authorship): Çalışmada yer almış kişilere, ki bu kişiler sıklıkla profesyonel ödeme yapılan yazarlar olmaktadır, yazar olarak yer vermemek ve teşekkür etmemektir. Bu kişiler ender olarak ICMJE yazar kriterlerini karşılarlar ve genellikle araştırma tasarımında, veri toplanmasında ve yorumlanmasında yer almazlar. Aynı zamanda ICMJE yazar kriterlerini tam olarak karşılamasına karşın yazarlar arasında gösterilmeyen kişilerin bulunması durumları için de kullanılır. ICMJE klavuzları bu ikinci tip uygulamaları kınamakta ve yazar kriterlerini karşılayan tüm kişilerin yazarlar arasında gösterilmesini önemle vurgulamaktadır.¹

¹ Albert T, Wagner E. How to Handle Authorship Disputes: A Guide for New Researchers. COPE Rep 2003. p. 32–4.

45 Yazarlık hakkı

❖ Öneri: Yazarlık konusunu araştırma planlarken, en başta gündeme getirmek ve mümkünde konuyu tüm araştırmacılarla yüz yüze konuşmak.¹

❖ Bir anlaşmazlık durumunda örneğin danışmanınızdan gelen bir isim eklenmesi ya da çıkarılması önerisi üzerine öncelikle kişiye yönelik böyle bir karar verme hakkı olup olmadığı üzerinden çatışmaya girmediğinizden emin olun. Ardından tarafsız ve soğukkanlı bir biçimde karara neden katılmadığınızı deliller eşliğinde (Laboratuvar defterleri, taslak yazımlar, ICMJE yazar kriterleri, yazara bilgi notları) gösterin. Yine de danışmanın kararı konusunda mutsuz iseniz daha kıdemli bir akademisyen bölüm başkanı ya da dekan ile konuyu paylaşabilirsiniz. Fakat bu ancak çok sıradışı durumlarda düşünülmeli ve danışmanın bu girişimde bulunma niyetinizden haberdar olduğundan emin olunmalıdır. Somut gerçeklere odaklanın ve duygusal olmaktan kaçının.¹

¹ Albert T, Wagner E. How to Handle Authorship Disputes: A Guide for New Researchers. COPE Rep 2003. p. 32–4.

46 Yazarlık hakkı

❖ Eğer isminiz bir yayında izniniz olmadan çıkarılmış ya da eklenmiş ise öncelikle diğer yazarlar ile durumu görüşmeniz gerekmektedir. Bu yayımlanma sonrası fark edilmişse dergi ile iletişim kurularak bir düzeltme talep edilebilir. Eğer isminiz unutulmuş ve eklenmesini istiyorsanız doğrudan editöre başvuru durumunda editörler böyle bir işlemi diğer yazarların onayı olmadan yapmakta isteksiz davranacaktır.¹

❖ Grup Yazarlık (Group authorship): Bazı dergiler grup adlarının (örn The XYZ Çalışma Grubu) yazar olarak kullanılmasına izin vermektedir. Ancak sıklıkla beraberinde tüm grup üye adlarının da verilmesini istemektedirler.¹

¹ Albert T, Wagner E. How to Handle Authorship Disputes: A Guide for New Researchers. COPE Rep 2003. p. 32–4.

47 **Yazarlık hakkı**

❖ Yazışmadan Sorumlu Yazar (Corresponding author): Hakem eleştirilerini ve son onay metnini alan, iletişim bilgileri makale ile basılacak, okuyucuların araştırma grubu ile iletişim ve makale talebinde bulunabileceği kişidir. Dergiler genellikle bu konumu daha çok idari bir pozisyon olarak görmekte ise de bazı yazarlar bunu kıdemle eş tutmaktadır. Mümkünse en başta yazışmadan sorumlu yazarın da kim olacağına karar verin. Özellikle iletişim bilgileri yakın zamanda değişmeyecek bir kişiyi tercih edin.

❖ İlk ve son yazar olma: İlk yazar olma genellikle çalışmaya en fazla katkıyı yapmış olma ile özdeşleştirilmektedir. Yazarlar genellikle son yazar konumunu yol gösterici uzaman görevini üstlenen daha kıdemli araştırmacıya vermektedir. Eğer bu kıdemli yazar araştırma tasarımı, veri yorumlanması ve yayının elden geçirilmesi aşamalarına katılmışsa bu yazarlık ICMJE kriterleri ile uyumlu olabilir. Yine de bu son yazarların sıklıkla onursal ya da hediye yazarlık olması şüphesi dile getirilmektedir.¹

¹ Albert T, Wagner E. How to Handle Authorship Disputes: A Guide for New Researchers. COPE Rep 2003. p. 32–4.

48 **Teşekkürler**

❖ Teşekkürler (Acknowledgements): ICMJE klavuzları araştırmaya katkı veren ancak yazar olmayan herkesin teşekkürler bölümünde katkıları da açıklıkla yazılarak yer alması gerektiğini ifade etmektedir. Teşekkürler bölümünde anılacak kişilerin bu durumdan haberdar olmaları gerekmektedir. ABD'de sıklıkla makale sunumunda bu kişilerden de imza alınması istenmektedir. ¹

¹ Albert T, Wagner E. How to Handle Authorship Disputes: A Guide for New Researchers. COPE Rep 2003. p. 32–4.

49 **Kaynak gösterme**

❖ Yararlanılan kaynakların kaynakçada gösterilmemesi kabul edilemez.

❖ Erişilmemiş ama kaynakçada olanlar,

❖ Kaynakça kalabalıklığı. Sayısal çoklukların değil, amaca uygun ve yeterince ölçütleri ile hareket etmek doğru olacaktır.

❖ Dergilerin atıf talepleri,

❖ Hatır için atıflar, şirketleşme.

50 **Yayın etiğinde ana aktörler**

❖ Yazarlar

❖ Yayıncılar

❖ Editörler

❖ Araştırma kurumları

❖ Hakemler

❖ Okuyucular

51 **Yazarlar**

❖ Yazıda raporlanan araştırma etik ve sorumlu bir biçimde mevzuatla uyumlu biçimde tamamlanmış olmalıdır.

❖ Yazarlar sonuçlarını açık, dürüst, fabrikasyon, çarpıtma veya verilerle oynama olmaksızın

sunmalıdır.

- ❖ Yazarlar sonuçların diğer araştırmacılar tarafından kontrolüne izin verecek düzeyde metodlarını açık ve belirsizliklerden arınmış olarak açıklamalıdır.
- ❖ Yazarlar daha önce hiçbir yerde basılmamış, orjinal bir çalışmayı, intihal olmaksızın hazırlayarak yayımlanması amacı ile sunmalıdır.

52 **Yazarlar**

- ❖ Yazarlar sunulan ve basılan yazılardan ortaklaşa sorumlu olmalıdırlar.
- ❖ Yazar adları kişilerin çalışmaya ve çalışmanın raporlanmasına katkılarını doğru bir biçimde yansıtmalıdır.
- ❖ Finansal kaynaklar ve ilgili çıkar çatışmaları açıklanmalıdır.
- ❖

53 **Editörler**

- ❖ Bastıkları materyallerin kalitesinden garanti altına alacak usulleri oluşturmak.
- ❖ İşle ilgili ihtiyaçların entelektüel ve etik standartları tehlikeye atmasına engel olmak
- ❖ Gerekteğinde düzeltme, açıklama, geri çekme ve özürleri basmaya istekli olmak.
- ❖ Dergi politikalarının yazarlar, hakemler ve hakemlik politikaları üzerindeki etkisini değerlendirmek ve sorumlu davranışları desteklemek, kötü uygulamalardan caydırmak.
- ❖ Araştırmalara dair basılan değerlendirme ve raporların uygun nitelikte hakemler tarafından değerlendirilmesini güvenceye almak. (Uygun olduğunda istatistiksel değerlendirmeyi de içerir)
- ❖

54 **Editörler**

- ❖ Dergilerinde hakem değerlendirmesinden geçmemiş bölümlerin açık biçimde belirtildiğinden emin olmak.
- ❖ İyi gerekçelendirilmiş ve uygulanabilir ise, yazarlardan belirli kişilerin hakem olmaması yönündeki isteklerini dikkate almak
- ❖ Hakemlerin makaleyi değerlendirmeyi kabul etmeden olası çıkar çatışmalarını dışa vurmalarını sağlamak.
- ❖ Hakem ve yazarlara belirtilerek kimliklerin açık olduğu bir hakem değerlendirmesi süreci söz konusu değilse, editor hakem kimliklerinin gizliliğinden emin olmak durumundadır.
- ❖ Devamlı olarak kaba, düşük nitelikli ve geç değerlendirme yapan hakemleri kullanmaktan kaçınmak.
- ❖

55 **Editörler**

- ❖ Editörler ve yayıncılar arasındaki ilişkiler karmaşık olmakla beraber sıkı bir biçimde editöryal bağımsızlık zeminine oturmalıdır.
- ❖ Dergilerindeki hakemlik süreçlerinin dakik, tarafsız, adil oldundan emin olmalıdırlar.
- ❖ Dergilerine değerlendirilmek üzere sunulan yazıların gizliliğinin koruduğundan emin olmalıdır.
- ❖

56 **Araştırma Kurumları**

- ❖ Araştırma bütünlüğü görevlisi (Research integrity officer) bulunmalıdır.
- ❖ Dergiler tarafından ortaya atılan araştırma kötü uygulaması, kabul edilemez yayım uygulamaları suçlaması durumunda soruşturma başlatmak.
- ❖ Yayımladıkları çalışmanın güvenilirliği ve katkısı açısından kanıtlanmış kötü uygulamalar hakkında dergilere bilgi vermek.

❖Çalışanlarını, araştırmacılarını kötü uygulamalarda bulunmamaları için discipline etmek.

57 **Hakemler**

- ❖Hakkında yeterli uzmanlığa sahip oldukları, uygun sürede değerlendirebilecekleri yazıların hakemliğini kabul etmek.
- ❖Hakemlik sürecinin sır saklama ilkelerine saygı göstermek ve değerlendirilen yazının detaylarını hakemlik sürecinde ve sonrasında yayımlanana kadar açığa vurmamak.
- ❖Hakemlik sürecinde edindikleri bilgileri kendilerinin, bir başkasının ya da kurumun lehine ya da aleyhine kullanmamak.
- ❖Tüm potansiyel çıkar çatışmalarını açıklamak, şüheye düşülen durumlarda dergiye danışmak.
- ❖Hakemlik kararlarının yazının köken aldığı milliyet, din ya da politik görüş, cinsiyet veya yazarlara ait diğer karakteristik özelliklerden, ticari kaygılardan etkilenmemesini sağlamak.

58 **Hakemler**

- ❖Değerlendirmelerde objektif olmak, yapıcı olmak, düşmanca, kışkırtıcı, karalayıcı, aşağılayıcı kişisel yorumlardan kaçınmak.
- ❖Hakemliğin karşılıklı bir çaba olmasından dolayı değerlendirme ve dakiklik açısından hakkını vermek.
- ❖Dergileri kişisel uzmanlığınız konusunda doğru bilgilendirmek.
- ❖